

Doktrína hradu

Že Američané mají právo bez cavyků zastřelit každého, kdo jim bez povolení vstoupí na pozemek, to ví skoro každý. Slyšíte to v každé druhé detektivce nebo kovbojce. Málokdo ví, že to ve většině Spojených států neplatí, stejně jako se málo ví, že podobné zákony existují i v jiných zemích včetně některých evropských. Jak tato neobyčejná právní doktrína vznikla, a co vlastně znamená?

Jestliže bude zloděj přistižen při vloupání a bude udeřen tak, že zemře, nebude ten, kdo ho udeřil, vinen prolitou krví. Jestliže se to však stane za bílého dne, bude prolitou krví vinen.“ Tak praví Starý zákon v knize Exodus. Jde o jednu z nejstarších verzí „doktríny hradu“ – specifické právní normy, řešící obranu obydlí a případné následky použití smrtící síly.

Samotný název „doktrína hradu“ pochází z citátu středověkého anglického právníka sira Richarda Cooka: „*Domov jest člověku jeho hradem, a útočištěm ze všech nejbezpečnějším.*“ Anglické příslaví, překládané jako „můj dům, můj hrad“, vzniklo právě z této právní teze. Je zajímavé, že v té době byla Anglie natolik svobodná země, že se tato teze vykládala jako oprávnění bránit svůj dům nejen před lupiči, ale i před neoprávněným vstupem úředních osob: „*I nejchudší člověk smí se ve své chatrči postavit na odpor veškeré moci koruny. Ať je střecha vratká, ať si vítr a déšť vstupují, jak se jim zlíbí – král Anglie ale vstoupit nesmí,*“ řekl jiný anglický právník a pozdější britský premiér William Pitt.

V Americe byla dlouho doktrína hradu zakotvena pouze v „common law“, ve zvykovém právu. Jejím základem nebyl zákon, ale soudní precedent: případy dříve rozhodnuté ve prospěch obránce zavazovaly soudy ke stejnému rozhodování v dalších případech.

Teprve nedávná doba, kdy se někteří soudci přestali cítit tolik vázání tradicí a policie začala podobné případy stíhat, místo aby obránci poděkovala, si vynutila zavedení doktríny hradu do psaného zákona. Jako první ji zavedla v roce 1995 Florida, postupně se přidávaly další a další státy. V současné době platí doktrína hradu ve 47 státech, výjimkami jsou Virginie, Nové Mexiko a Vermont.

Nám v Evropě připadá doktrína hradu jako vystřížená z westernů, ve skutečnosti má ale logické a velmi smysluplné společensko-právní zdůvodnění. Zákony o obraně se stát od státu liší, ale obvyklé pravidlo je, že člověk je oprávněn použít k obraně násilí, pokud je napaden. Smrtící silou (tj. střelnou zbraní,

Shai Dromi – farmář, jehož odsouzení vyvolalo protesty veřejnosti, která si nakonec v Izraeli vynutila zavedení doktríny hradu. Poté byl osvobozen.

nožem a jiným nástrojem schopným snadno zabít) se však smí bránit pouze tehdy, pokud má důvodné obavy o zdraví či život. Doktrína hradu se vztahuje na případy, kdy vetřelec neoprávněně či dokonce násilím vnikl do obydlí. V takovém případě se podmínka důvodných obav považuje automaticky za splněnou – těžko lze předpokládat, že by s takovým pachatelem byla rozumná domluva. Podobné pravidlo platí v případech, že pachatel do domu nevnikl, ale chce jej zapálit. Pokud zákon v daném státě obecně povoluje fyzickou obranu jako poslední možnost teprve tehdy, nemůželi obránce ustoupit do bezpečí, doktrína hradu i tuto povinnost ruší s odůvodněním, že kde jinde by člověk měl být v bezpečí než ve vlastním domě – a kam by odtud měl ustupovat?

Právní ochrana, kterou zákon poskytuje, je dvojitá. Za prvé, policie může střelbu při obraně obydlí vyšetřovat, ale nesmí obránce zadržet, pokud nemá důkazy, že nešlo o obranu. Za druhé zaručuje imunitu vůči jakékoli občanskoprávní žalobě ze strany postřeleného vetřelce (či jeho pozůstalých). Někdy zákon zaručuje i náhradu

soudních nákladů vzniklých u případů, které byly nakonec rozhodnuty jako obrana.

Povšimněte si, že se stále mluví o „domě“ a „obydlí“. Navzdory všeobecnému přesvědčení se tato ochrana obvykle nevztahuje na pozemek, ani na podnikatelské prostory či interiér automobilu. Jen některé státy, například Texas nebo Florida, rozšiřují tuto ochranu i na podobné případy.

Během posledních let však některé státy přijaly i rozšířenou verzi doktríny hradu, přezdívanou „stand your ground“ (braň se tam, kde jsi). Stejně jako doktrína hradu i tento zákon povoluje použití smrtící síly, pokud má obránce důvodné obavy z těžkého ublížení na zdraví či smrti, a ruší povinnost ustoupit – a to nejen v obydlí, ale na jakémkoli místě, kde má obránce právo být. Tedy i na svém pozemku, v autě či na veřejném prostranství. Tyto zákony vyvolaly obrovskou vlnu kritiky od protizbraňových organizací, policie a části veřejnosti, a to kvůli obavám ze zneužití. Násilné vniknutí do domu se dokáže snadno; s ohrožením života či zdraví na veřejném místě je to už horší, zvláště když nejsou žádní svědci. Nutno ovšem dodat, že navzdory škarohlídským předpovědím po zavedení

tohoto zákona nikde nedošlo k závažnému nárůstu „zabití v sebeobraně“ a statistiky vražd v USA soustavně klesají.

Samozřejmě existují i výjimky, kdy doktrína hradu ani stand your ground neplatí. Jde například o situace, kdy „obránce“ vyprovokoval konflikt (nebo pozval oběť do svého domu), aby někoho mohl zabít. Dále sem obvykle spadají případy, kdy je užití smrtící síly zcela zjevně nepřiměřené – ovšem americká justice si pojem „zcela zjevně nepřiměřené“ představuje dost odlišně od českých soudů. Jistě však nelze zastřelit dítě, které krade třešně. Doktrína hradu neplatí také tehdy, pokud „vetřelec“ je oprávněn do domu vniknout – ať už je sám právoplatným obyvatelem, nebo jde například o policistu či hasiče při výkonu povolání. Stand your ground pak výslovně vylučuje případy, kdy obránce sám páchá nějaký zločin – nelze jej tedy aplikovat třeba na případ přistiženého zloděje, který použije smrtící sílu proti poškozenému, jenž se ho pokusil zadržet.

Doktrína hradu už není pouze americkou záležitostí. V roce 2006 zavedla Itálie zákon výslovně umožňující použití legálně držaných zbraní, včetně střelných, k ochraně života, zdraví a majetku nejen v obydlí, ale i na pracovišti. Obránce má právo je použít proti agresorovi, pokud ten neupustí od svého jednání.

V Izraeli byla doktrína hradu zavedena roku 2008 za dramatických okolností. Farmář Shai Dromi začal střílet po lupičích, kteří se vloupali do jeho statku a kradli dobytek, a jednoho z nich zabil. Po jeho odsouzení za zabití mnoho Izraelců vylepilo na svá auta samolepky s nápisem „Všichni jsme Shai Dromi“, aby dali najevo svůj nesouhlas. Proto byl vydán zákon, že majitel obydlí či pozemku může použít vůči vetřelcům jakékoli prostředky, které nejsou očividně nepřiměřené.

V červenci 2010 byl v Irsku vydán zákon, že obyvatel domu smí použít násilí proti lupičům a nemá povinnost ustupovat. Také si jej vynutilo nejen zvýšení statistik vloupání, ale i případy, kdy byli lidé žijící na venkově odsouzeni za zastřelení vetřelce v domě a propuštění až po obrovském pozdvižení veřejnosti. Smrtící síla nebyla v zákoně výslovně zmíněna, ale podle irského ministra spravedlnosti to údajně může být i použití střelných zbraní, zejména jsou-li ozbrojeni i vetřelci.

V České republice je zavedení doktríny hradu zatím spíše záležitost akademické diskuse. Nejvyšší soud už sice vydal judikát, že nemožnost ústupu není podmínkou nutné obrany, ale soudům nižších stupňů to zřejmě ještě nikdo neřekl a vyžadují to dál. I to je ovšem jeden z důvodů, proč zákony o doktríně hradu vlastně vznikly – aby si soudy nemohly s obránci dělat, co se jim zachce. Není proto vyloučeno, že nakonec projde podobný zákon i u nás. Dovolím si zde úvahu o tom, jak by mohl vypadat a jaké problémy by měl řešit.

První problém je vazba. Podle zákona smí být obviněný vzat do útěkové vazby jen tehdy, existuje-li odůvodněné riziko jeho útěku. Je zde však rozhodnutí ústavního soudu, které praví, že toto riziko je považováno za odůvodněné vždy, když obviněnému hrozí trest osmi a více let.

Poněvadž použití zbraně v nutné obraně se téměř vždy vyšetřuje buď jako těžké ublížení na zdraví, nebo jako vražda, má soud možnost vzít obránce do vazby a pár měsíců ho tam „podusit“. Pro obránce to znamená ztrátu zaměstnání, popřípadě propadnutí hypotéky a podobné následky, které se s ním mohou dlouho táhnout, i když spor vyhraje.

Druhý problém je samotné dokazování. Jistěže je každý případ střelby se závažnými následky třeba důkladně prozkoumat, případy střelby v sebeobraně nevyjímaje. Ale v případě obrany proti ve-

třelci v domě by opravdu mělo být zásadním argumentem „ten lump tam v první řadě vůbec neměl lézt“, a pokud vyšetřování neodhalí nějakou levárnu, mělo by to tím být vyřízeno, včetně případných občanskoprávních žalob.

Třetí problém jsou náklady. Obhájce něco stojí, a podle nového zákona může i obhajoba obstarávat znalecké posudky, ale obviněný si je musí platit sám. To vše jsou peníze, o které se později může se státem soudit – pokud vyhraje prvotní spor – ale jestli je někdy uvidí, je ve hvězdách.

Co by tedy v ideálním případě mohla obsahovat doktrína hradu v českém právu?

Za prvé zajištění beztrestnosti pro člověka bránícího se vetřelci ve vlastním domě, zejména takovému, který k vniknutí do obydlí překonal překážky. Pokud se neprokáže, že jej tam úmyslně vlákal, aby jej zabil, měl by takový případ být po vyšetření odložen.

Za druhé, zákaz uvalit na obránce vazbu, pokud se při vyšetřování neprokáže výše uvedený podvod nebo jiné závažné porušení zákona. Myslím si sice, že to by mělo platit ve všech případech, kdy se obviněný odvolává na nutnou obranu – pokud nejsou důkazy svědčící proti takovému tvrzení, neměl by být držen ve vazbě „jen tak pro jistotu“. Ale obrana obydlí je dobré místo, kde s takovou změnou začít.

Za třetí, zákon by měl obránci zaručovat náhradu všech nákladů, které mu v průběhu vyšetřování vzniknou, pokud nebude uznán vinným. Jak už jsem psal, vyšetřit se to prostě musí. Ale není důvod, proč by náklady měl nést obránce, který je vlastně sám poškozeným.

Je samozřejmě otázka, zda by se takovým návrhem zákona vůbec parlament zabýval, či zda by jej vůbec někdo podal. I v Irsku a Izraeli a koneckonců i v mnoha státech USA podobné zákony prošly teprve kvůli pobouření veřejnosti, vyvolanému odsouzením lidí, kteří bránili svůj dům. Snad to u nás nebude potřeba. ●

INZERCE

POĽOVNÍCTVO A ODDYCH

19. ŠPECIALIZOVANÁ VÝSTAVA

19. - 22. 1. 2012

INCHEBA, a.s., Viedenská cesta 3-7 • 851 01 Bratislava

T +421-2-6727 2588 • F +421-2-6727 2201

E enagy@incheba.sk

www.incheba.sk

INCHEBA
EXPO BRATISLAVA